

2004. gada 30. novembra noteikumi Nr. 1002 “Kārtība, kādā ieviešams programmdokuments “Latvijas Lauku attīstības plāns Lauku attīstības programmas īstenošanai 2004.–2006. gadam”” (Noteikumi Nr. 1002) paredzēja, ka lauksaimniekam piešķirto atbalstu par atlikušo periodu turpina maksāt viņa mantiniekiem. Ministru kabinets 2015. gadā grozīja Noteikumus Nr. 1002, izslēdzot normu, kas paredzēja iespēju mantot priekšlaicīgās pensionēšanās atbalstu.

Lieta ierosināta pēc Administratīvās rajona tiesas pieteikuma. Šīs tiesas izskatīšanā ir lieta par mantotā priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta izmaksas pārtraukšanu. Administratīvajā rajona tiesā ir vērsušās kāda lauksaimnieka, kuram šāds atbalsts savulaik piešķirts, mantnieces. Līgums par priekšlaicīgo pensionēšanos paredzēja, ka atbalstu lauksaimniekam vai viņa mantiniekiem maksā līdz 2021. gadam, taču tās izmaksu pārtrauca 2015. gadā – pēc apstrīdētās normas pieņemšanas.

Satversmes tiesa, izskatot lietu tiesas sēdē ar lietas dalībnieku piedalīšanos, 2017. gada 28. februārī pieņēma lēmumu uzdot Eiropas Savienības Tiesai jautājumus prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai un apturēt tiesvedību lietā līdz brīdim, kad stājas spēkā Eiropas Savienības Tiesas nolēmums. [15.]

Eiropas Savienības Tiesa 2018. gada 7. augustā pasludināja spriedumu lietā C-120/17 “Administratīvā rajona tiesa pret Ministru kabinetu” (turpmāk – Eiropas Savienības Tiesas Spriedums). Eiropas Savienības Tiesa atzina, ka Regulas Nr. 1257/1999 10.–12. pants jāinterpretē tādējādi, ka tie liedz dalībvalstīm, īstenojot šos pantus, veikt pasākumus, kas ļautu mantot tādu priekšlaicīgās pensionēšanās atbalstu kā pamatlietā aplūkotais. Savukārt tiesiskās paļāvības princips interpretējams šādi: tāda valsts tiesību norma kā pamatlietā aplūkotā, kurā paredzēta priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta mantošanas iespēja un kuru Eiropas Komisija apstiprināja kā atbilstošu Regulai Nr. 1257/1999, ir radījusi šā atbalsta saņēmēju lauksaimnieku mantiniekiem tiesisko paļāvību, un secinājums, kurš fiksēts Eiropas Komisijas Lauku attīstības komitejas 2011. gada 19. oktobra sanāksmes protokolā un saskaņā ar kuru minētais atbalsts nav mantojams, šo tiesisko paļāvību nav izbeidzis. [16.]

Satversmes tiesa 2018. gada 29. oktobra rīcības sēdē nolēma izskatīt lietu no jauna pilnā tiesas sastāvā rakstveida procesā. Satversmes tiesa secināja: lai novērstu to, ka tiesvedības intereses konkrētajā lietā varētu tikt apdraudētas tiktāl, ka lietas izskatīšanas laikā tiesas sastāvā būtu mazāk par pieciem Satversmes tiesas tiesnešiem un tiesvedība lietā kļūtu neiespējama, Satversmes tiesai pēc Eiropas Savienības Tiesas nolēmuma spēkā stāšanās šī lieta jāskata jaunā tiesas sastāvā, ja tiesvedības apturēšanas laikā ir mainījies Satversmes tiesas tiesnešu sastāvs. [17.]

Tiesas secinājumi

Par tiesību uz īpašumu saturu

Atbilstoši Satversmes vienotības principam Satversmes tiesai, lai gan izskatāmā lieta ir ierosināta par apstrīdētās normas neatbilstību Satversmes 105. pantam, jāņem vērā arī vispārējie tiesību principi un citās Satversmes normās ietvertās tiesības. Nosakot to, vai apstrīdētā norma skar tādas tiesības, kas uzskatāmas par īpašuma tiesību objektu Satversmes 105. panta izpratnē, izskatāmajā lietā var būt nozīme Satversmes 1. panta tvērumā ietilpstošajam no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātajam tiesiskās paļāvības principam. Satversmes 105. panta tvērumā ietilpst arī tādas mantiska rakstura tiesības, uz kurām personai ir radusies tiesiskā paļāvība. [18.]

Par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 105. pantam

Par pamattiesību ierobežojuma esību

Satversmes tiesa secināja, ka, slēdzot līgumu par lauksaimnieku priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta piešķiršanu, personas (gan saimniecības atdevējs, gan arī viņa mantinieki) varēja paļauties uz piešķirto maksājumu pāreju saimniecības atdevēja mantiniekiem. Tādējādi konkrētajos apstākļos arī saimniecības atdevēja mantinieku tiesības pēc viņa nāves saņemt priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta maksājumus ir uzskatāmas par īpašuma tiesību objektu. Pieņemot apstrīdēto normu, Ministru kabinets iepriekš minētās tiesības ir ierobežojis, liedzot saimniecības atdevēja mantiniekiem turpmāk saņemt atbalsta maksājumus. Līdz ar to apstrīdētā norma ierobežo tādas saimniecību atdevēju mantinieku tiesības, kuras ietilpst pamattiesību uz īpašumu tvērumā. [19.]

Par to, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu un vai tam ir leģitīms mērķis

Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu. [20.]

Demokrātiskas tiesiskas valsts princips nosaka valstij pienākumu nodrošināt, lai priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsts tiktu izmaksāts tiesiskā, Eiropas Savienības tiesību normām atbilstošā veidā. Apstrīdētajā normā paredzētais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar mērķi novērst Noteikumu Nr. 1002 neatbilstību Regulas Nr. 1257/99 normām. Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – demokrātiskās valsts iekārtas aizsardzība. [21.2.]

Par apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi ir atzīstama arī visas sabiedrības, tostarp citu lauksaimnieku, labklājības aizsardzība, novēršot Noteikumu Nr. 1002 pretrunas ar Regulas Nr. 1257/99 normām, kā arī nelietderīgu Eiropas Savienības un Latvijas Republikas finanšu līdzekļu izmantošanu. [21.3.]

Par pamattiesību ierobežojuma samērīgumu

Apstrīdētā norma ir saskanīga ar Eiropas Savienības Tiesas Spriedumā ietvērto atzinumu, ka Regulas Nr. 1257/1999 10.–12. pants liedz dalībvalstīm veikt pasākumus, kas ļautu mantot priekšlaicīgās pensionēšanās atbalstu. Tādējādi ar apstrīdētajā normā ietvērto pamattiesību ierobežojumu tiek sasniegts mērķis aizsargāt demokrātisko valsts iekārtu, jo pēc apstrīdētās normas spēkā stāšanās priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsts tiek izmaksāts Eiropas Savienības tiesību normām atbilstošā veidā. [23.1.]

Apstrīdētā norma novērš Eiropas Savienības un valsts finanšu līdzekļu nelietderīgu izmantošanu un dod iespēju ietaupīt gandrīz divus miljonus *euro*, tas ir, summu, kas pārsniedz līdz šim saimniecības atdevēju mantiniekiem jau izmaksāto summu. Konkrētajā gadījumā Ministru kabineta izraudzītie līdzekļi ir pamatoti ar objektīviem un racionāliem apsvērumiem. Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums sekmē arī sabiedrības labklājību, jo pēc apstrīdētās normas spēkā stāšanās ietaupītos līdzekļus var izmantot arī citiem atbalsta pasākumiem. [23.2.]

Satversmes tiesa secināja, ka valsts nav tiesīga turpināt lauksaimnieku mantinieku atbalstīšanu uz Regulas Nr. 1257/1999 10.–12. pantam neatbilstošas tiesību normas pamata. Eiropas Savienības fondu un Latvijas Republikas līdzekļu izmantošana citu lauksaimniecības nozarē strādājošo atbalstam tādā apmērā, kāds līdz 2021. gadam netiks izmaksāts saimniecības atdevēju mantiniekiem, nav iespējama citādā veidā kā vien pieņemot apstrīdēto normu. Konkrētajā gadījumā leģitīmo mērķu sasniegšanai nebija iespējams izvēlēties citus līdzekļus, bet varēja vien pārtraukt atbalsta izmaksu tā saņēmēja mantiniekiem. [24.]

Saimnieciskās darbības subjektiem nav pamata paļauties uz to, ka, īstenojot Eiropas Savienības tiesības, dalībvalstis negrozīs tiesisko regulējumu, atbilstoši kuram personas var mantot priekšlaicīgās pensionēšanās atbalstu. Arī publisko tiesību līgumos par priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta piešķiršanu ir iekļauts noteikums par valsts tiesībām mainīt atbalsta saņemšanas kārtību. Nav tiesiska pamata attiecībā uz saimniecības atdevēja mantiniekiem, kuru īpašumā nonācis piešķirtais atbalsts, turpināt nevis viņiem, bet citai personai piešķirtā priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta maksājumus, kuru veikšanu liedz Eiropas Savienības tiesību normas. Ministru kabinets, pārtraucot priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta sniegšanu nevis

pilnībā – lai gan sakarā ar tā neefektivitāti šādu risinājumu ierosinājusi Valsts kontrole –, bet tikai attiecībā uz vienu tādu personu grupu, kuras nav līguma par atbalsta piešķiršanu puse, un turklāt neprasot, lai minētās personas atmaksā iepriekš saņemto atbalstu, ir samērīgi līdzsvarojis dažādu personu intereses. Tādējādi labums, ko sabiedrība iegūst no apstrīdētajā normā ietvertā saimniecības atdevēju mantinieku pamattiesību ierobežojuma, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu. Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais personas pamattiesību ierobežojums ir samērīgs. [25.]

Satversmes tiesa nosprieda:

atzīt Ministru kabineta 2015. gada 14. aprīļa noteikumus Nr. 187 “Grozījums Ministru kabineta 2004. gada 30. novembra noteikumos Nr. 1002 “Kārtība, kādā ieviešams programmdokuments “Latvijas Lauku attīstības plāns Lauku attīstības programmas īstenošanai 2004.–2006. gadam””” par atbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam.

Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un nepārsūdzams, tas stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Sprieduma teksts ir pieejams Satversmes tiesas mājaslapā:

http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2016-04-03_Spriedums.pdf

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt izpratni par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām. Tā nav uzskatāma par nolēmuma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājaslapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Ketija Strazda

Satversmes tiesas priekšsēdētāja palīdze

Ketija.Strazda@satv.tiesa.gov.lv

67830749, 26200580